# زمان و ژیان

## بـەرگـــی پێنجەم

# پێشەکی

بەناوی کەسی بێکەسان

بەر لە هەموو شتێک، پێویستە بە سوپاسکردنی خوای گەورە دەست پێبکەم کە هەر لە سەرەتای دەستپێکی نوسینم؛ لە (ڕێنوێنەوە) کە لە فارسیەوە وەرمگێڕا بۆ کوردی و بەخۆشیەوە، سێ جار بەدوای یەکدا چاپ و بڵاو کرایەوە. دواتر نوسین و ئامادەکردنی بەرگەکانی (ئەزمون و ژیان) لە بەرگی یەکەمەوە تا بەرگی پێنجەم کە ئێستا لەبەردەستمدایە، پشت و پەنام بووەو بەردەوام هەر یارمەتی داوم. بە داستان و ئەزمونیشەوە، کە ئەویشم هەر لە فارسیەوە، وەرگێڕا بۆ کوردی و ئەویش جێی خۆی کردەوە لەناو کتێبخانەی کوردیداو کەوتە بەردەستی خوێنەرانی خۆشەویست.

هەروەها سوپاسی (ناوەندی ڕێنوێن) دەکەم بۆ جوان چاپکردن و بڵاو کردنەوەی نوسینەکانم، کە بوونە جێی ڕەزامەندی بەشێکی زۆر لە دانیشتوانی خۆشەویستی کوردستان. وێڕای هەموو ئەوانەش، کاک (هەرێم/ی دیزاینەر) کە بەوپەڕی دڵسۆزییەوە، دیزاینی کتێبەکانی کردو نمونەیەکی جوانی خستە بەردەستی

هاونیشتیمانیانی خۆشەویست. هەروەها، دەستخۆشی لە گروپە خۆشەویستەکەی پرۆژەی بەخشەرانی کتیب دەکەم، کە بەوپەڕی دڵسۆزیی و لە خۆ بردووییەوە، ئاواتەکانی منیان بەدیهێنا کە بەخشینی بەشێکی زۆر لە کتێبەکانم بوو بەسەر خوێندکاران و خوێنەرانی بەڕێزی نیشتیمانەکەم بوو. کە پێموایە چاکە کردن، ئەگەر تەنیا بە یەک چڵە گوڵیش بێت هەر کەم نییە. ئەوە گرنگە، کە لەچاکە کردن نەوەستین و تا ئەو جێگایە کە دەتوانین و لە دەستمان دێت، بەردەوام بین. فەرموون ئەوە ئێوەی خۆشەویست و بەرگی پێنجەمی ئەزمون و ژیان.

**جوانی:**

مرۆڤەکان، هەموویان جوانن. مەگەر ئەوکاتانە کە دەکەونە ناو زەلکاویی درۆ کردن.

**گومان:**

مرۆڤ، ئەوکاتە هەست بە لاوازیی خۆی دەکات، کە گومان لە راستیەکانیشی دەکرێت.

**زمان:**

زمان، هەر بۆ ئەوە نییە کە قسەی پێبکەین و بەردەوام بیجوولێنین. بەڵکو پێویستە، لە هەمانکاتدا کە قسە دەکەین، چاوو گوێ و دڵ و مێشکیشکمان، وەگەڕخەین. بۆ ئەوەی بوار بە دەوروبەریشمان بدەین. تاکو ئەوانیش بدوێن و رازیی دڵی خۆیان بگەیەنن.

**خواردن:**

ئەگەرچی زۆربەی خواردنەکان. سوودبەخشن و قازانجیان هەیە، بەڵام نە مرۆڤەکان هەموو خواردنێک دەخۆن، نە بەشێک لە ئاژەڵەکانیش، چێژ لە هەموو خواردنێک دەبینن.

**جۆرەکانی مرۆڤ:**

دوو جۆر مرۆڤ هەیە: گەورەو بچووک. گەورەکان ئەوانەن، کە بەڕاستی گەورەن، بەڵام خۆیان پێ بچووکە. بچووکەکانیش ئەوانەن، کە بەڕاستی بچووکن، بەڵام خۆیان پێ گەورەیە.!

**مەترسە:**

- وەک پۆلابە، لە کەوتنە خوار مەترسە.
- وەک ئەڵماس بە، لە قولایی دەریا مەترسە.
- وەک زێڕبە، لە وردو خاش بوون مەترسە.
- وەک بەردبە، هەرگیز قورسایی خۆت لە دەست مەدەو مەجووڵێ.

**گوێدرێژ:**

ئەو ئاژەڵە، ئەگەرچی گیانلەبەرێکی بێ زیان و ماندوو و بە خزمەتە، بەڵام بەهەرشێوەیەک گۆڕانکاری تێدا بکرێت، ناوو ناوبانگی هەر ناگۆڕێت.

**دەربەدەری و ئاوارەیی:**

لە دەربەدەری و ئاوارەیدا، مرۆڤەکان، یان خۆیان بزر دەکەن، یان خۆیان دەدۆزنەوە. ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ شێوەی بیرکردنەوەی تاکەکان.

**بێهیوا بوون:**

ئەو کاتانە لە ژیان بێهیوا دەبم، کە بێبەڵێنی لە کەسێکدا دەبینم! چونکە جوانی مرۆڤەکان، لە پاراستنی بەڵێن دایە.

**ڕووداوەکانی ڕابردوو:**

ڕووداوەکانی ڕابردوو، یان خۆشبوون، یان ناخۆش.

خۆشیەکان، ئاسوودەیی و ئارامی دەگێڕنەوە بۆ ناو دڵ و مێشک.

ناخۆشیەکانیش، زۆر جار دەبنە هۆی بێزاری و تەنانەت تێکدانی خەویی شەوانەش!

**توڕەیی:**

هەرکاتێک هەستت بە توڕەبوونی خۆت کرد، یەکسەر وێنەیەک لە خۆت بگرە. دوای ئەوەی کە گەڕایەوە سەر حاڵەتی ئاسایی، وێنەیەکیتر لە خۆت بگرە. دواتر بۆت دەردەکەوێت کە توڕەبوون، چۆن شێوەت دەگۆڕێت؟!

**خۆش ژیان:**

بۆ زۆر ژیان و خۆش ژیان، تەنیا یەک شت پێویستە. ئەویش، راستییە.

**گەورە کردن:**

کەسانی بچووک لەسەرخۆت گەورە مەکە. چونکە خۆت و ئەوانیش، تووشی هەڵە دەکەی.! لە (فارسیەوە)

**پێشنیارێک:**

بۆ ئەوەی لە دەربڕین و نوسینی وشەکاندا زۆر هەڵە نەکەین، با لانیکەم ساڵێک، رێزمانی (عربی) بخوینین.

**سوود لە دوو شت وەربگرە:**

یەکەم: لۆمەی نەیاران،

دووەم: رەخنەی دۆستا.

**باشترین هاوڕێ:**

باشترین هاوڕێ کەسێکە، کە لە رابردووت تێبگات و دان بە تواناکانتدا بنێت و بڕوای بە داهاتووت هەبێت.

**یاسای ژیان:**

یاسای ژیان ناگۆڕێت. ژمارەکان تا بەدوای یەکتردا زیاتر بکرێن، رێژەیان هەر زیاتر دەبێت. جگە لە (سفر)، کە هەرچەندە سفری زیاتری لە پێش و لە پاش، بۆ زیاد بکرێت، هەر نابێتە ژمارە. هەروەک هیچ، + هیچ، یەکسانە بە هیچ.

**دوو شت لە ژیاندا، زیان بەخشن:**

یەکەم: ژەهراویترین کرم، کە مێشک وێران دەکات، پرتەو بۆڵەیە.

دووەم: ترسناکترین چەک، کە برینەکەی هەرگیز چاک نابێتەوە، زمانە.

**زمان:**

زمان مارێکی ژەهراویی و زۆر ترسناکە. ئەگەر وریای نەبین، بە هۆی گاز گرتن و پێوەدان، نەیاری زۆرمان بۆ دروست دەکات.!

**رێگەی راست:**

تا دەتوانی، رێگەی راست بگرەو بەردەوام هەوڵی خزمەتکردن بدە. بەڵام دڵنیاشبە لەوە، کە هەرگیز ناتوانی، دڵی هەموان خۆش بکەی.!

**هێز بۆ سەرکەوتنە، نەک دۆڕان:**

دروشمی شێر لەکاتی هێرش بردندا، یان ژیان یان نەمان نییە. چونکە بڕوای بە هێزو توانای خۆی هەیە. هەر بۆیە کەم واهەیە، هێرش ببات و سەرنەکەوێت. هەر ئەوەشە کە نازناوی پاشای دارستانی بەسەردا براوە.

ئاسمانی ژیان بێ هەور نابێت!

لە ڕۆژی بەناو خۆشەویستیدا، بیرەوەری سەردانێکم بۆ نیشتیمان، بیر هاتەوەو بە پێویستم زانی

**کە هەمان ڕووداوە ڕاستیەکە، بنوسمەوە:**

زۆر جار لێرەو لەوێ ئەو پەندە کوردیەم دەبیست: کە برا کاتێک برایە، کە برادەر بێت.

دوایی بە کردەوە بۆم دەرکەوت، نە هەموو برایەک دەبێتە برادەر، نە هەموو برادەرێکیش دەبێتە برا!

جارێکیان زۆر بیری هاوڕێیەکم دەکردو هەستم دەکرد کە دڵم لەلای ئەو زیاتر هەست بە ئاسوودەیی و ئارامی دەکات. بۆیە ئێوارەیەکی درەنگ بڕیارمدا بۆ شەو بچم بۆ لای ئەو، تا کەمێک وڕینە پێکەوە بکەین و بە کوردی، کەمێک کای کۆن بە بادا بکەین.

بەڵام کاتێک کە چووم، نە هاوڕێ، هاوڕێی جاران بوو، نە وڕینەو کای کۆن دەوری مابوو.! دوای سڵاو کردن و پێش

هەواڵ پرسینی یەکتر، یەکەم پرسیار کە لێم کرا، ئەوەبوو: کە شەو میوانی کێی؟!

منیش بەهۆی گەڕۆکی و زۆر خەڵک بینین، هەر زوو لە مەبەستەکەی تێگەیشتم و وتم: تەنیا تینووی دیدارت بووم، ئەگەرنا بێ جێگەو بێ پەنا نیم.!

دوای کەمێک دانیشتن، ماڵئاوایی یەکجاریم لێی کردو چیتریش بڕوام بەو پەندە کوردیە نەما، کە وتراوە: برا، ئەگەر برادەر نەبێت، برا نییە.!

**نوسەر و بەرژەوەندی:**

نوسەرێک کە نوسینەکانی، تەنیا لە پێناو پاراستنی بەرژەوەندیەکانی خۆیدایەو بەس، جیاوازی چییە لەگەڵ ئاژەڵێکدا، کە لەناو مێرگێکدایەو هەر خەریکی خواردنەو بەس!؟

**فێڵباز:**

ئەگەر بیرت هەر لەلای کەسانی فێڵباز بێت، چێژ لە ژیان وەرناگری.

**ژەنگی ژینگە:**

ئەوانەی کە تەنیا ژەنگن لەسەر ژینگەی ژیان و مرۆڤایەتی، بوون و نەبوونیان وەک یەکوایە. هەر بۆیە پێویستە وەک نەبوو و سەیریان بکرێت و بۆ هەمیشە لە بیر بکرێن.

**هەڵە:**

ناکرێ ئێمەی مرۆڤ هەڵە نەکەین، دەبێ هەر بیکەین. چونکە هەڵەکان، لەگەڵماندا گەورە دەبن.!

بەڵام ئەوە گرنگە کە هەڵەی بە ئەنقەست نەکەین و بەردەوام هەڵە نەکەین. کە کردیشمان، ئەزمونی لێوەربگرین.

**لە ئاست کەم و کورتیەکانی خەڵکدا:**

لە ئاست کەم و کورتیەکانی خەڵکدا، نابینابە.

هەروەها بۆ گوێگرتن لە رەخنەکانی خەڵک، بۆ باشتر بوونت لە ژیاندا، هەمیشە گوێچکەکانت بکەوەو لەسەر هەست بە. چونکە رەخنەکان، وانەی ژیانن.

**سیاسەت!**

هەرکاتێک سیاسەت لە دەرگاوە هاتە ژوورەوە، ویژدان لە پەنجەرەوە رادەکات.!

**ئاگرو نەزان:**

چۆن خۆت لە ئاگر دەپارێزی، ئاواش خۆت لە نەزان بپارێزە.

**گەورەترین هەڵەی ژیان:**

گەورەترین هەڵەی ژیان، لە سەرەتای خۆناسینەوە دەست پێدەکات. کە بەبێ راوێژ، زۆر شت دەکرێ، کە نابێت بکرێ.!

**پێچەوانەی یاسای ژیان:**

بەشێک لە ئاژەڵە گۆشت خۆرەکان، گۆشت تا بۆگەن نەبێ، نایخۆن.!

بەشێک لە مرۆڤەکانیش، قسە تا بۆگەن نەبێت، دەرینابرن.!

**کۆیلە بوون:**

مرۆڤ، تا خۆی بڕیار لەسەر کۆیلەبوونی خۆی نەدات، کەس ناتوانێت بە سەریدا بسەپێنێت.

**پەشیمانی:**

خەم لە ڕۆیشتنی تەمەن مەخۆ، خەم لە بە فیڕۆدانی کات بخۆ. چونکە زیانی زۆرت پێگەیشتووەو پەشیمانیش، سوودی نییە.

**ڕۆژانی ڕۆیشتوو:**

ڕۆژانی ڕۆیشتوو، هاوشێوەی دنکە شقارتە سووتاوەکانن. هەرچیەک بکەی جارێکیتر ئەوانە پێنابنەوە. تەنیا ڕەشایی ئەوانە، دەستەکانت پیس دەکات. ڕۆژەکانت بە بێهودە، مەسووتێنە. ڕەنگێکی جوانتر لە ژیانت بدە. لە (فارسیەوە)

**شکاندن:**

جگە لە دوو شت، هەرچی دەشکێنی، بشکینە.

یەکەم: بەڵێن، دووەم: دڵی هیچ کەسێک.

**پەلاماردان:**

هەرکاتێک گورگ پەلاماریدای، خەمی لێمەخۆ. چونکە دڕندەیەو مافی خۆیەتی. بەڵام خەم لە مەڕ بخۆ، کە دەوری گورگ دەبینێت و گازت لێدەگرێت.! چونکە ئەو، لەگەڵتدا دەژیەت.

## سوپاس و پێزانین:

وێڕای زیاتر دڵخۆشبوون بە نوسین و چاپکردنی ئەزمون و ژیان و دواتر وەک دیاری پێشکەشکردنی بە خوێنەرانی خۆشەویست، لە ڕێگەی پرۆژەی بەخشەرانی کتێبەوە، دیسان بە پێویستی دەزانم کە سوپاسی ئەو خێزانە خۆشەویستە بکەم کە هەستان بە تۆمار کردنی دوو بەرهەم لە چاپکراوەکانم، وەک ئەزمون و ژیان، بەرگی یەکەم، داستان و ئەزمون و بڵاوکردنەوەیان بە شێوەی دەنگی. کە دڵنیام ئەو شاکارە، سوودیی زیاتر دەگەیەنێت بە کۆمەڵگا خۆشەویستەکەمان.

هەر سەرکەوتوو بن/ محمد پشدەری

**وریا بوون:**

لە هەر کۆڕو کۆبوونەوەیەکدا، کە هەستت کرد کەسێکی ناحاڵی تێدایە، نە گوێی بۆ رادێرە، نە باسی لەگەڵدا بکە. چونکە لە هەردوو لاوە، زیان هەر بەخۆت دەگات.

**متمانە:**

چەندە شت زیاتر بزانی، کە نەتوانی متمانەی خەڵک بە دەست بێنی، وابزانە کە هیچ نی و هیچ نازانی.

**نوسین:**

هیچ نوسینێکی خەیاڵی نانوسم. هەرشتێک لە واقیعی ژیانی خۆم و هەموو کەسێکدا بوونی نەبێ، یان رووی نەدابێ، هەرگیز بیری لێناکەمەوە.

**کڕنۆش بردن:**

هەرکەسێک لە بەرامبەر پارەو پوڵدا، کڕنۆشی برد، بوونەوەرێکی جیاواز لە مرۆڤ، دەردەچێت.

**کردار:**

هەرکەسێک وتەو کرداری دژ بەیەک بوو، کاتی لەگەڵدا بە فیرۆ مەدە.

**گەشانەوە:**

دەم و چاوو شێوەو روخسارت، وا رابێنە، کە بە رووی هەموو کەسێکدا، بگەشێیەوە. تا وڵامەکەت، وەک خۆی وەربگریتەوە.

**نکۆڵی کردن:**

هەرکەسێک نکۆڵی لە نەتەوەبوونی خۆی بکات، نکۆڵی لە بوونی خۆشی دەکات.

مەبەست لە نکۆڵی کردن لە بوونی خۆی، ئەوەیە کە گومانی لە چۆنیەتی بەدنیا هاتنی خۆی هەبێت.!

**باوەڕی کوێرانە:**

باوەڕی کوێرانە بە دەسەڵات، گەورەترین دوژمنی حەقیقەتە. (ئەنیشتاین)

**هیچ:**

پەنا بۆ هەموو شتێک مەبە، لە پێناو هیچ شتێکدا. چونکە لە کۆتاییدا، دەبیەوە بە هیچ.!

**جێگرتنەوە:**

- هەرکاتێک رق و کینە، جێگەی خۆشەویستی گرتەوە،
- هەرکاتێک درۆ کردن، جێگەی راستی گرتەوە،
- هەرکاتێک بوختان کردن، جێگەی موژدەی گرتەوە،
- هەرکاتێک نەزانین، جێگەی زانستی گرتەوە،
- هەرکاتێک وتەی ناشیرین، جێگەی وتەی جوانی گرتەوە،
- هەرکاتێک بێوەفایی جێگەی وەفاداری گرتەوە،
- هەرکاتێک ستەمکاری، جێگەی ویژدانی گرتەوە،
- هەرکاتێک ریسوایی، جێگەی رێزی گرتەوە،

- هەرکاتێک تەماحکاری، جێگەی قەناعەتی گرتەوە،
- هەرکاتێک سامان، جێگەی عەقڵی گرتەوە،
- هەرکاتێک ملکەچی و داماویی، جێگەی پیاوبوونی گرتەوە،
- هەرکاتێک ناکەس، جێگەی کەسی گرتەوە،
- هەرکاتێک بێشەرمی، جێگەی حەیای گرتەوە،

لە هەموو ئەو حاڵەتانەدا، تۆ وریابەو لە هەموو کەسێک نزیک مەبەوە.

**جیاوازی نێوان خۆر و مانگ:**

مانگ لە شەودا دەردەکەوێت و دیارنەمانیشی بێ کاریگەرە. بەڵام خۆر، بە پێچەوانەوە، سروشت و ژیان دەگۆڕێت.

**جوانی و جوان بینی:**

هەر گوڵێکی جوان کە دەبینم، جگە لە جوانی، هیچ شتێک لە رابردووی خۆمدا نابینم. ژیان بریتییە لە جوانی و جوان بینی.

**دروست کردن و وێران کردن:**

هەرشتێک کە لە سەرەتادا دروست دەکرێت، ماندوو بوونی زۆریی دەوێت. چونکە بیرکردنەوەی زۆریی پێویستە. بەڵام بۆ تێکدان و وێران کردن، کاتێکی کەمی دەوێت. مرۆڤ و کەسایەتیش، بە هەمان شێوەیە.

**رێگەی ئاشتی:**

جگە لە رێگەی ئاشتی، پەنا بۆ هەر رێگەیەکی دیکە ببرێت، پەشیمانی و ماڵوێرانییە.

**هەستکردن:**

هەرکاتێک نـەزان، هەستی بە نەزانینی خۆی کرد، ژیانی واقیعی لەو کاتەوە دەست پێدەکات. چونکە هەڵە، بەتایبەتی درۆ کردن، کە بەشێکە لە نەزانین، کۆتایی دێت.

**سروشتی ژیان:**

سروشتی ژیان وایە، هەرکەسەو کەسێک هەڵدەبژێرێت، کە وەک خۆی بێت.

**ماڵئاوایی:**

هەرکاتێک کتێبخانەکان داخران، زانست ماڵئاوایی دەکات.

**نەزان:**

هەرکاتێک نـەزان بوو بە دەمڕاست، چاوەڕێی خۆشی و پێشکەوتن مەکە.

**فرمێسک ڕشتن:**

کاتێک گوڵەکان فرمێسک دەڕێژن، درختەکان تازیەبار دەبن.

**بانگەشە:**

عەتر کە بۆنی خۆشبێت، کڕیار خۆی داوای دەکات.

سیاسی/ش کە لەخزمەت خەڵک و نیشتیماندا بێت، پێویستی بە بانگەشەی هیچ کەسێک نییە.

**نامۆ بوون:**

کە پشتت لە کەسێک کرد، ئەویش نامۆ دەبێت بۆ تۆ.

**دین و سیاسەت، عەقڵ و خوێندن:**

جیاکردنەوەی دین لە سیاسەت، دین بەجوانی دێڵێتەوە. چونکە دین، هێڵی پەیوەندییە لە نێوان خواو مرۆڤ دا. خوای گەورەش، جگە لە راستی، هیچ شتێکی دیکەی قبووڵ نییە. بەڵام سیاسەت، هێڵی پەیوەندییە لە نێوان مرۆڤ و بەرژەوەندیدا. هەروەک دەشبینین، لە پێناو بەرژەوەندیدا، زۆر جار راستیەکان پێشێل دەکرێن. کەوابوو دین و سیاسەت، دوو شتی لەیەکتر جیاوازو دژ بە یەکن. بە پێچەوانەی عەقڵ و خوێندن. هەرکاتێک عەقڵ لە خوێندندەوار جیا کرایەوە، واتا خوێندەوار چەندە پلەی بەرز بێت، ئەگەر بێبەش بێت لە عەقڵ، زۆر خراپترە لە نەخوێندەوارێکی بێعەقڵ.

**ئومێد نەبەخشین:**

داماوترین و بێچارەترین کەسانێک لە ژیانی مرۆڤایەتیدا، ئەو کەسانەن کە هیچ ئومێدێک بەدڵی هیچ کەسێک نابەخشن! کە بەداخەوە، تەنانەت پەیوەندی کردنیشیان، دەبێتە هۆی نائارامی بۆ مێشک! چونکە لەناخیاندا، رووناکی بەدیناکرێت.

**بەدوادا گەڕان:**

هەرگیز بەدوای شتێکدا مەگەڕێ کە نایدۆزیتەوە.

**دڵسۆزی بۆ نیشتیمان:**

وڵاتێکی داگیرکەر، لەهەوڵی داگیر کردنی یەکێک لە وڵاتەکانی دراوسێی دابوو. بەمەبەستی وەرگرتنی زانیاری لەسەر وڵاتەکەی

تر. سەرۆکی وڵات، چەندکەسێکی رەوانەی سنووری هەردوو وڵات کرد. کاتێک گەیشتن بە شوێنی مەبەست، تووشی باوک و کوڕێک بوون و پرسیاریان لە باوکەکە کرد تاکۆ بڕێک زانیاریان لەسەر خەڵک و وڵاتەکەیان پێبدات. کابراش وتی لەپێش چاوی من کوڕەکەم بکوژن، دواتر، هەرچی داوا بکەن پێتان دەڵێم. ئەوانیش داواکەیان رەتنەکردەوەو کوڕەکەیان کوشت! دوای ئەوە، وتیان: بۆ ئەو داوایەت لە ئێمە کرد، تا جگەرگۆشەکەت بکوژین؟

باوکی کوڕەکەش وتی: ئەگەر پێشتر منتان کوشتبایە، کوڕەکەم هەموو زانیاریەکی پێتان دەدا. چونکە منداڵ و کەم ئەزمون بوو. بۆیە هەر ئێستا منیش بکوژن، چونکە هیچ زانیاریەکتان پێنادەم. ئەوانیش کە ئەوەیان بیست، گەڕانەوە بۆلای سەرۆک وڵاتەکەیان و هەموو شتێکیان بۆگێڕایەو. ئەویش دوا بیرکردنەوەیەکی زۆر، بە سەرسوڕمانەوە وتی: هەرگیز بیر لەداگیر کردنی ئەو وڵاتە مەکەنەوە. چونکە وڵاتێک کە خەڵکەکەی دڵسۆز بێت، هیچ هێزێک ناتوانێت داگیربیکات.

**سڕینەوە:**

ئەوەی کە دوێنێ مێژووی ژیانی بۆت دەنوسیەوەو لەلای پیرۆز بوویی و ئەمڕۆ خەتی بەسەردا هێناوە، پشتی پێمەبەستە. چونکە ئەو، جگە لەو پێنوسەی دەستی، کە ژیاننامەی زۆر کەسی دیکەی پێ نوسراوەتەوە، زیاتر بیری هەر لەلای ئەو

ڕەشکەرەوەیە، کە هەرکاتێک بچووکترین شتی بەدڵ نەبوو، بۆ هەمیشە، بیسڕێتەوە.

**نکۆڵی کردن:**

نکۆڵی لە بینینی مانگ دەکەی، بەڵام ئەستێرەیەکی بچووک دەبینی!

**خۆری ژێر هەور:**

زۆر جار کەسە دڵسۆزەکان، هاوشێوەی خۆری ژێر هەورن. بەڵام کە دەردەکەون، هێزت پێدەبەخشن.

**بەردەوامی و درێژەدان بە ژیان:**

بۆ ئەوەی بەرنامەی ژیانت هەرەس نەهێنێت و زیان بە پەیوەندیەکان نەگات، لە بەهانە گرتن و بڕوبیان و هێنانەوە، خۆت بە دوور بگرە.

**بێوەفایی:**

یەکێک لەو شتانەی کە دەبێتە هۆی پسانی هێڵی پەیوەندی نێوان خواو مرۆڤ، بێوەفاییە. کە بەداخەوە، بەشێکی زۆر لە خەڵکی گرتووەتەوە! هەر ئەوەشە کە زۆر جار ئاسمان لە زەوی توڕە دەبێت و باران نابارێت. یان کە دەشبارێت، توڕەبوونێکی زۆری پێوە دیارەو دەبێتە هۆی دروستبوونی لافاوو وێرانی.!

**سوود وەرگرتن:**

سوود لەو کەسانە وەربگرە کە، لە دژت دەدوێن. نەک لەو کەسانە، کە دەستت بۆ لە مل دەدەن.

**بکوژ:**

ترسناکترین نەخۆشی، کە بەبێ ئازار مرۆڤ دەکوژێت، شێرپەنجەیە. بە ئازار ترین خەمیش، کە ناخی مرۆڤ دەسووتێنێ، ئەو خەمەیە، کە تێکەڵ بە دڵ و مێشک و جەستە دەبێ، بەڵام نابینرێت!

**متمانە:**

هیچ خەم لەوە ناخۆم، کە درۆت لەگەڵدا کردووم، بەڵام زۆر بە پەرۆشم، کە متمانەی خۆت لەلا نەهێشتووم..!

**لەدەستدان:**

مرۆڤەکان، زۆر جار بۆ بەدەست هێنانی دەستکەوتێکی بچووک، دەستکەوتی زۆر گەورە لەدەست دەدەن..!

**لەگەڵ خەمدا مەژی:**

خەم دوژمنێکە، هەموو ئەو شتانەت لەکار دەخات، کە تۆ بەبێیان ناژی:

مێشک، دڵ، چاو، گوێ، زمان، هەست، بیرکردنەوە، بڕیاردان، دڵخۆشی، تێکەڵبوون، بەرەو پێش چوون، هەڵسوکەوت و زۆر شتی تریش..

**ئەوەی کە دوێنێ کردووتە:**

ئەوەی کە دوێنێ کردووتەو ئەمڕۆ لێی پەشیمانی، مێژوویەکی جوان تۆمار دەکەی بۆ بەیانی. بەڵام کە درێژەت بە کردارە

ناشیرینەکانتداو پێشتوابێ کە کەسێکی ناوازەو لەبەردڵانی، دڵنیابە کە پێچەوانەکەی راستەو، تۆ نەشیاوترین کەسی جیهانی.

**خۆتبە:**

- ئەگەر نەتوانی خۆت بی، وەک ئەوەیە کە هەر نەبی...

**پێدا چوونەوە:**

کە پێتوابێ خەڵک هەمووی چاوی لە تۆیەو لە دژی تۆیە، پێچەوانەکەی راستەو بە عەقڵ و هۆشتدا بچۆوە. چونکە خەڵک هەمووی خراپ نییەو دڵنیابە، کێشە لە تۆیە..

**دەستەمۆ:**

تاک، یان کۆ، کە خاوەنی خۆی نەبوو، خاوەنی وتەو بڕیاری خۆی نەبوو، هیوات پێی نەبێ و رۆژێک هەر دەبێ دەستەمۆ..!

**پاراستنی جوانی:**

بۆ ئەوەی جوانیت بپارێزی، وریای زمانت بە.

بۆ ئەوەی خۆشەویستیت رابگری، زۆر گلەیی و قسەو باس مەکە.

**وانەی ژیان:**

ئەگەر لە هەموو کەسێک، ئەزمونێک وەرنەگریت و وانەیەک فێر نەبی، لە ناوەرۆکی ژیان تێناگەی.

**گوێڕاگرتن:**

زیاتر گوێ لە رەخنەی رەخنە گران بگرە، نەک دڵخۆشبوون بە بێدەنگیەکەیان.

ڕەخنەکان، وریات دەکەنەوە، بەڵام بێدەنگی، بەردەوامیت پێدەدات بۆ زیاتر بوونی هەڵەکان.

**خۆ بزر کردن:**

کاتێک مرۆڤ، بە ناوو نیشانێکی ترەوە دەردەکەوێت، ڕەسەنایەتی خۆی لەدەست دەدات و ناوو ناوبانگی بۆ هەمیشە کوێر دەبێتەوە.

**دان پێدانان:**

مرۆڤ، ئەوکاتە مرۆڤبوونی خۆی دەسەلمێنێت، کە هەڵەی کرد، هەستی پێبکات و دانی پێدا بنێت. تا بۆ هەمیشە کۆتایی بە کێشەکان بێت و جارێکیتر دووبارە نەکرێنەوە.

**دوو کەس هەرگیز لەبیر مەکە:**

یەکەم: کەسێک کە دڵت خۆشدەکات،

دووەم: کەسێک کە دڵت دەڕەنجێنێت.

یەکەمیان، جارێک سوپاسی بکە، چونکە خۆشی بەدڵت بەخشیوە.

دووەمیان، دوو جار سوپاسی بکە، چونکە هێزی بە مێشکت بەخشیوە.

**تاراوگە:**

تاراوگە، هاوشێوەی دەریایە. هەرکەسێک مەلەوانی چاک نەبێ، یان دەخنکێ، یان بزر دەبێ و بێسەرو شوێن دەبێ. مەبەست لە

مەلەوانی، بڕوا بەخۆبوونە، بەهێز بوونە، خۆ بەکەم نەگرتنە، خۆ نەدۆڕاندنە، ڕێگەی چەوت نەگرتنە، هاوڕێیەتی هەموو کەسێک نەکردنە، خۆ پەروەردە کردنە. ڕێگای سەرکەوتن و مانەوە، یەکجار زۆرە.

**جیاوازی نێوان کۆیلەو مەڕ:**

کۆیلەکان بە تاک بژیوی ژیانیان بۆ فڕێ دەدرێت.

بەڵام مەڕەکان، بە کۆمەڵ خواردنیان بۆ ڕۆدەکرێت.

**وەفا:**

وشەی پیرۆزی وەفا، مەکە بە ملوانکەو بەملی هیچ کەسیدا مەکە. لێبگەڕێ با ڕۆژگار، ئەو بڕیارە قورسە بدات.

**دەروونناسی دەڵێ:**

کاتێک زۆر سەرنج لەسەر کێشەکان بدەی، کێشەی زیاترت دەبێ. کاتێک سەرنج بدەی لەسەر ئەگەرەکان، دەرفەتی زیاترت دەبێ.

**شێوەی دەربڕین:**

تۆ ئەو هەستانەم پێدەدەی، کە خەڵک، ڕۆمان دەربارەی دەنوسن. لە (ئینگلیزیەوە)

**تورەیی:**

لەو شوێنە کە تورەیی هەیە، هەمیشە لە ژێرەوە ئازار هەیە. لە (ئینگلیزیەوە)

**فریودان:**

هەرشتێک کە وەک خۆر داهاتوەکەت لێوە دیار نەبێ کە دەیکەی، نە خۆت فریو بدە، نە خەڵکی دیکەش.

**باب/ باوک:**

باب یان بابە، لە کوردیدا مانای باوک دەدات. بەڵام لە عربی دا، مانای دەرگایە. ئەگەر بەجوانی بیری لێبکەینەوە، باب هەمان مانا دەدات کە لە عەرەبیەکەدا هەیە. چونکە بەڕاستی دڵی باوک، هەمیشە کراوەیە، بۆ منداڵ. خۆ ئەگەر منداڵیش هەست بەو راستیە نەکات، ئەو دەرگایە، هەر داناخرێت و هەمیشە هەر کراوەیە.

**کەسانی خاوەن بەهرە:**

کەسانی گەورەو خاوەن بەهرە، هەرگیز شتی بچووک ناکەن. هەروەک کەسانێک کە لەناخدا بچووکن، ناتوانن شتی گەورە بکەن.

**وەستاندن:**

تا ئەو کاتە، خۆت بڕیاری وەستان نەدەی، جگە لە یاسای ژیان، هیچ کەس ناتوانێت تۆ بوەستێنێ.

**مرۆڤ بوون:**

بۆ ئەوەی نموونەیەکی جوان بی، هاوشێوەی پەلکە زێڕینەبەو جگە لە رەنگە جوانەکانی مرۆڤ بوون، هیچ رەنگێکی دیکە،

پێشانی خەڵک مەدە. چونکە مرۆڤبوون، سەرجەم جوانیەکانی تێدایە.

**روو وەرگێڕان:**

هەرکاتێک رووت لە نزیک و دڵسۆزەکانت وەرگێڕا، زۆری پێناچێت، بە لاوازی روو بە رووی نەیارەکانت دەبیتەوە.

**ئاوابوونی خۆر:**

خەم لە ئاوابوونی خۆر مەخۆ، چونکە بەیانیش وەک پێشتر، دەگەڕێتەوە.

**هەمیشە ژیان:**

بۆ ئەوەی هەمیشە بژی، تەنیا هەر بۆ خۆت مەژی.

**بۆ خوشکان و پیاوان:**

بۆ خوشکانی بەڕێز، تەنیا جوانی بەس نییە.

بۆ پیاوانی خۆشەویستیش، تەنیا هێزی بازوو، بەس نییە.

**بیناى بەرز:**

دروستکردنی بینایەکی بەرز، ئاسانترە لە بینایەک، کە بڕوخێندرێت و دواتر چاک بکرێتەوە.

**ستەمکار و ستەم لێکراو:**

ستەمکار، هەرکاتێک بیرۆکەی ستەمی بە مێشکداهات، هەر لەوکاتەدا دڵخۆشی لەدەست دەدات. چونکە دەنگی ویژدان لەناو دڵ و مێشکیدا بەرز دەبێتەوەو پێی دەڵێ: هەر لە ئێستاوە چاوەڕێ

بکە، کە زۆر شت لەدەست بدەی. یەکێک لەوانە، کەسایەتییە، ئینجا بەهەر هۆیەکەوە بێت.!

ستەم لێکراو، هەرکاتێک هەستی بەوە کرد کە ستەمی لێدەکرێت، دڵخۆشیەک جێگەی خەم و نائومێدی بۆ دەگرێتەوە. ئەویش هەر بەهۆی هاواری ویژدانەوەیە، کە پێی دەڵێ: ئارام بگرە. چونکە کەسێک هەیە کە ئاگای لە تۆش و لە ئەویش هەیەو بە هیچ شێوەیەک، ستەم لە هیچ کەسێک قبووڵ ناکات. هەروەها، لە بەرامبەر ئەو زیانەشدا کە لێت دەکەوێت، پاداشتی زۆر باشتر وەردەگریتەوە.

**بێزاریی:**

مرۆڤ، تا ئەوکاتە دڵی بە ژیان خۆشە، کە لەشێکی ساغی هەیە. پیاوێکم دەناسی، پارەیەکی زۆری خەرج کرد تا چاوێکیان بۆ دەرهێنا.! چونکە لێی بێزار بوو. خەڵکی وڵاتی ئێمەش، دوای ئەو هەموو بەدبەختیانە کە بەسەری هاتووە، ئێستا مەمنونە بێگانە حوکمی بکاتەوە.! چونکە ئەوەی کە چاوەڕێی بوو، نەهاتەدی..!

**ناسنامەی مرۆڤبوون:**

مرۆڤ، هەرکاتێک ناسنامەی مرۆڤبوونی خۆی بزر کرد، بە هیچ شێوەیەک لێی نزیک مەبەوە.

ناسنامەی مرۆڤ، تەنیا بە شێوە مرۆڤبوون نییە، بەڵکو خۆناسین و هەبوونی ویژدانە.!

**زمانی دایک:**

هەر نەتەوەیەک، ڕێز لە زمانی دایک بگرێت، بۆ هەمیشە بە زیندوویی دەمێنێتەوە.

**تێنەگەیشتن:**

هەرکاتێک هەستت کرد، ناتوانی لە زمانی کەسێک تێبگەی و لە ناخت تێنەگەیشت، بەبێ هودە کاتی خۆت لەدەست مەدە. (تێنەگەیشتن لە زمان، ئەوەنییە، کە هاوزمان نەبی، بەڵکو تێنەگەیشتن لە بۆچوونی یەکترە.)

**ڕووداوەکان:**

ڕووداوەکان، یان بە ئازار بوون، یان بێئازار. لە بە ئازارەکان، ئەزموون وەربگرەو لە بێئازارەکانیش، وانەی ژیان.

**پێنوس و خەت کوژێنەوە:**

تا هاوڕێیەتی پێنوس و خەت کوژێنەوە نەگات بە لوتکە، ئێمە ناتوانین هەڵەکانمان ڕاست کەینەوە.

**دڵگەورەیی:**

ئەوانەی کە دڵیان گەورەیە، مێشکیان کراوەترە. تا مێشکیش کراوەتر بێت، هیوا بە ژیان زیاتر دەبێت.

**گەیشتن بە ئامانج:**

ئەوەی کە مرۆڤ دەگەیەنێت بە ئامانجی ڕاستەقینە، مێشکێکی ئارام و ویژدانێکی دادپەروەرە.

**دەرکەوتن:**

کە تیشکی خۆر دەرکەوت، جوانیەکانی سەر زەویش دەردەکەون.

**تایبەتمەندی:**

یەکێک لە تایبەتمەندیەکانی مرۆڤی زانا، ئەوەیە کە نەیاریش بێت، هەر سوود بەخشە.

**رازاندنەوە:**

مرۆڤ، هەروەکچۆن دەتوانیت دیوی دەرەوەی خۆی رێک بخات و برازێنێتەوە، ئاواش دیوە شاراوەکەی پاک کردبایەوە، زۆر جوانتر لەوە دەبوو کە هەیە.

**نزیک کەوتنەوە:**

هەرگیز لە کەسێک نزیک مەبەوە، کە لەکاتی دەم کردنەوەیدا، هەست بە ترس و نائارامی بکەی. چونکە زۆر کەس بێئاگایە لەوە، کە برینی زمان چاکبوونەوەی زۆر ئەستەمە.!

**ئەو وشانەی کە پێویستە راست بکرێنەوە:**

یەکەم: بەژدار، بەشدار.

دووەم: بشیت، بژیت.

سێیەم: تەندروست باش، لەش ساغ.

چوارەم: ماندوو نەناس، ماندوویی نەناس.

هەرکەسێک کەمیک هەڵەکانی خۆی راست کاتەوە، کێشەکانیش، کەمتر دەبنەوە.

**قوربانیدان:**

هەروەکچۆن مۆم تا نەسووتێ، رووناکی نادات، مرۆڤیش تا قوربانی نەدات، هەرگیز نابێتە کەسێکی سوود بەخش بۆ کۆمەڵگا.

**قسە کردن:**

کاتێک کە قسە بۆ بەرد دەکەی، هەرگیز چاوەڕێی وڵام مەکە.

**نرخ بۆ دانان:**

هەرکەسێک زیاتر لە لێهاتوویی خۆی نرخی بۆ دانرا، تووشی سەرلێشێوان دەبێ. چونکە ئەوە نەبووە کە دەیبینێت و دەیبستێ.

**باجی تاراوگە:**

کێشەی گەورەی کوردانی داماوی تاراوگە، ئەوەیە کە بەهەر نرخێک کە لەتوانایاندا بێت، هاوکاری کەسێک بکەن کە بیبەن بۆ لای خۆیان و خزمەتێک بە ویژدان و مرۆڤایەتی بکەن. بەڵام، لە کۆتاییدا، پاداشتەکە جگە لە باجدان، هیچیتر نیە..!

لەو ئەرکە پیرۆزەدا، سەرکەوتن یان بەدەست دێت، یان بەدەست نایە. کە بێگومان، لە هەردووکیاندا، جگە لە دوور کەوتنەوەو سارد بوونەوە، هیچ سوودێکی دیکەی نەبووە! بۆ ئەو مەبەستەش، چەندین نموونەی زیندووم هەیە.

لێرەدا تەنیا یەک سوود کە بەدیم کردبێت، ئەوە بووە، کە ئەو پەندە کۆنەی پێشینان، رەتدەکرێتەوە کە فەرموویانە: چاکە بکەو

بیخە ناو جۆگەی ئاوەوە..

بەداخەوەم کە ئەوە دەڵێم: لەو تەمەنەی خۆمدا کە بەسەرم بردووە، لە بەرامبەر هەر چاکەیەکدا کە بە شانازیەوە کردوومە، لەبریی چاکە، تەنیا بە خراپە وڵامم دراوەتەوە.!

کاتێک کە ئاماژە بەخۆم دەکەم، مەبەستم هەر خۆم نیە. بەداخەوە رۆژگار شێوێنراوەو مرۆڤایەتی خەریکە بەلارێدا دەڕوات و زیانی زۆر گەورەی پێدەگا..!

**بێبەڵێنی:**

یەکێک لە هۆیە سەرەکیەکانی دوور کەوتنەوەی کۆمەڵگا لەیەکتر، بێبەڵێنی و کەمتەرخەمیە.

**مامۆستا شەریفی دەگێڕێتەوەو دەڵێ:**

هاوڕێیەکم هەبوو و فکرەشمان جیاواز بوو. هەردووکمان هەوڵمان دەدا کە خاڵی لاوازی یەکتر بەدەست بێنین. دەڵێ: هاوڕێکەم، کە بیرۆکەی کۆمۆنیستی هەبوو، رۆژێک وتی:

لەگەڵ خێزانمدا کێشەمان زۆرە. منیش وتم: کە کێشەتان زۆرە، لێیدەدەی؟ ئەویش لە وڵامدا وتی: نەخێر لێینادەم. منیش وتم: ئەی کە کێشەتان هەیە، چۆن لێینادەی؟ هاوڕێکەم لە وڵامدا وتی: چونکە من بەهێز ترم و پێی دەوێرم

مامۆستا شەریفی دەڵێ: تاکو ئێستا، وڵامی ئاوا جوانم وەرنەگرتووەتەوە.

بەڵام بەداخەوە، زۆر کەس سوود لە تواناکانی وەردەگرێت، بۆ ئازاردانی کەسانی بێهێز.! کە ئەوەش یەکێکە لە تاوانە گەورەکان. چونکە کەسانی بێهێز، پێویستیان بە هاوکاری و یارمەتیدان هەیە، نەکە چەوساندنەوەو ئازاردان.!

**هاوشێوەی خۆربە:**

خۆر دنیا رووناک دەکاتەوە، تۆش دڵەکان رووناک بکەوە.

**کات:**

کات سەنگی مەحەکە بۆ دەرخستنی راستیەکان.

**لەدەستدان:**

زۆر جار، زۆر شت لە پێناو سامان و دەسەڵاتدا، لەدەست دەچێت. کە نرخەکەی، هەرگیز بەراورد ناکرێت!

**یاسای خوا:**

خوای گەورە بۆ هەموو کەسێک سنوورێکی دیاریکراوی داناوە. هەرکاتێک ویستی لەو سنوورە بپەڕێتەوە، نەک تەنیا ئەوەی کە هەیەتی لەدەستی دەدات، بەڵکو دەبێتە پەندی رۆژگارو دەشکیت و هەرگیز جێی خۆی ناگرێتەوە.!

**چۆن ژیان:**

کات و ساتەکانی ژیان، زۆر بە پەلە گوزەر دەکەن. کەوابوو، زۆر وریابە، کە چۆن هەڵسوکەوت بکەی؟!

**بەدەست هێنان:**

دەتوانی بەدرۆ، زۆر شت بەدەست بهێنی، بەڵام لە کۆتاییدا شکست دەهێنی.

**وانەی ژیان:**

ژیان، چ خۆشبێ، یان ناخۆش، هەر جوان و بەنرخە. چونکە هەموو رۆژێک، وانەیەکی بەسوودت فێر دەکات.

**ئازادی:**

ئەگەر نەتوانین بە ئازادی بژین، ناتوانین بە ئازادی بیر بکەینەوە. کە نەشتوانین بە ئازادی بیر بکەینەوە، هەرگیز ناتوانین وەک پێویست بڕیار بدەین.

**هاوشێوەی ئاگر:**

بەشێک لە مرۆڤەکان، هاوشێوەی ئاگرن! تا زیاتر لێیان نزیک بیتەوە، زیاتر دەتسووتێنن.

**گلەیی کردن لە ژیان:**

گلەیی کردن لە ژیان، دەرگاکانی دڵخۆشی، دادەخات. کەوابوو، هەمیشە بە گەشبینیەوە سەیری ژیان بکە.

**دووریی وڵات:**

گـەرچی زۆر دوورم لـە وڵاتـەکـــەم
بەڵام بـەردەوام هـەر بیری دەکـەم
ئەگەر نـەشتوانم هیچی بۆ بکــــەم
(ئـەزمونی ژیان) و خـەوی شەوانم
دەکەم بەدیاری و پێشکەشی دەکەم

**هەموو شتێک کاتییە:**

- دنیا کاتییە،
- ژیان کاتییە،
- خۆرهەڵات و خۆر ئاوابوون کاتییە،
- شەوو رۆژ کاتییە،
- کاتژمیرو خولەک و چرکە ساتەکان کاتییە،
- ساڵ و مانگ و وەرزەکان کاتییە،
- لە دایکبوون و بەدنیا هاتن کاتییە،
- هاوڕێیەتی و خزمایەتی کاتییە،
- پێکەنین و زەردە خەنەو گریان کاتییە،
- بەرژەوەندیی بچووک و گەورە کاتییە،
- نزیک بوونەوەو قسەی خۆش کاتییە،
- پلان دانان بۆ دوا رۆژ کاتییە،
- هەرچی لە دنیادا هەیە کاتییە،

- مانەوە لە ژیاندا کاتییە،
- پێدا هەڵدان و زمان لوسی کاتییە،

پشت بە هیچ شتێک مەبەستە. جگە لە بوونی خوای گەورە، هەرچی کە هەیە، هەر هەمووی کاتییە.

**فێڵ لە خۆت مەکە:**

لە دوو حاڵەتدا پێویستە وریابی:

یەکەم: ئەگەر دڵنیای، تۆ کەسێکی بێ زیانی، واتیمەگە، هەموو کەسێک وەک تۆیە.

دووەم: کە پێتوایە، تۆ کەسێکی تاوانکاری، وامەزانە کە هەموو کەسیک تاوانکارە.

مرۆڤەکان، بە شێوە لە یەک دەچن، بەڵام لە بیرکردنەوەدا، زۆر جیاوازن.!

**بەردەوامبە:**

لەکەوتن هـــــەرگیز مەترسە
بـــــەردەوامبەو مـــــەوەستە
نەک بۆ پلەو پایەو خۆ نواندن
تەنیا بۆ ئەو شتە کە مەبەستە
هەر ئامانجێک هەوڵی بۆ بدەی پێیدەگەی.

**رامالێن:**

هەر بینایەک بناغەکەی لەسەر ئاوبێ، شەپۆلەکان رایدەماڵن.

**هیچ شتێک ناگەڕێتەوە:**

هەروەکچۆن تیر کە لە کەوان دەرچوو ناگەڕێتەوە، چاکەو پیاوەتیش، کە لەکاتی خۆیدا نەکرا، هەلێکی زێڕین لەدەست چووەو ئیتر ناگەڕێتەوە.

**جیهانی ئەمڕۆ:**

جیهانی ئەمڕۆ، وەک لەپی دەست وایە. هیچ شتێک لە هیچ کەسێک شاراوە نییە.

**رووبار:**

دڵت هاوشێوەی رووبار بێت. وەک بەردەکانی ناو ئاو، تەنیا شتە قورس و بەسوودەکان لەناویدا هەڵبگرە.

**مانەوە لە ژیاندا:**

ئەگەرچی زۆر ژیانیش، ناخۆخۆشی خۆی هەیە، بەڵام سوودەکەشی لەوەدایە، کە مرۆڤ تا زیاتر بژیەت، زیاتر لە وانەکانی ژیان فێر دەبێت و ئەزمونی زیاتر بەدەست دێنێت. چونکە خەڵکی جۆراوجۆر زۆر دەبینێت و لەهەر کامێکیشیان، سوودێکی زۆر وەردەگرێت.

**ژنان:**

ژنان، بەرزترین بینای ژیانن. بۆیە رەوانییە، کە پیاوان بە هیچ بیانوویەک، هەوڵی رووخاندنیان بدەن.

**چاوەڕێی سەرکەوتن:**

تا ئەوکاتە چاوەڕێی سەرکەوتن بکە، کە دڵنیابی لەگەڵ خواو ویژدانتدا راستی.

**هەڵە بکە:**

هەڵە بکە، بۆ ئەوەی چیتر هەڵە نەکەی. چونکە تا هەڵە نەکەی، لە ژیان تێناگەی.

**تاریکی:**

هەروەکچۆن تاریکی رووناکی دادەپۆشێ، خەم و پەژارەش، روو خۆشی دادەپۆشێ.

**خۆری ژێر هەور:**

زۆر جار، کەسە دڵسۆزەکان، هاوشێوەی خۆری ژێر هەورن. بەڵام کە دەردەکەون، هێزت پێدەبەخشن.

**دوو روویی:**

لە ژیاندا ئەگەر دوو روویی نەبێ، جیهان، هاوشێوەی بەهەشت دەبێ.

**خاڵی لاواز:**

دیارترین خاڵی لاوازی هەرکەسێک، پەنا بردنە بۆ دوژمن، لە پێناو مانەوەیدا! هەروەها، لە ئەویش لاوازتر، ئەو کەسەیە کە لە پێناو بەدەست هێنانی تیکەیەک ناندا، کڕنۆش دەبات و ناوو ناوبانگی خۆی ناشیرین دەکات!

**نیشتیمان:**

نیشتیمان، پێویستی بە دوو شتە:

یەکەم: خەڵکێکی دڵسۆز،

دووەم: سەرکردەیەکی ئازاو دڵسۆز و نەترس.

**سیاسەت:**

سیاسەت، وەک هاوڕێیەتی بەدرۆ وایە. تا ئەو کاتە جێی دڵخۆشییە، کە بەرژەوەندی لە نێواندایە.

**ڕووناکی:**

ژمارەی ئەستێرەکان لە ژماردن نایە، بەڵام ئەوەی شەوگار ڕووناک دەکات، هەر مانگە.

**چاوو دڵ:**

کـــاتیک چاوو دڵ هەردووک دەبینن،

ناکرێ هەموو شت وەک یەک نەبینن؟

**جوان مانەوە:**

ئەو شتانەی کە مرۆڤ بەجوانی رادەگرن، ئەو خاڵانەی خوارەوەن:

- وەفاداری،
- ویژدانی ئاسوودە،
- نیەتپاکی،
- بڕوا بەخۆبوون،

- خاوەن بەڵێنی و راستگۆیی.

لەهەرکەسێکدا کە ئەو خاڵانە بوونیان نەبێ، لە ناخەوە خۆشحاڵ نابی. خۆشحاڵ نەبوونیش، هۆی تێکچوونی شێوەو جەستەیە. کە لە کۆتاییدا دەبێتە هۆی ناشیرین بوون.

**وریای ئەو شتانەی خوارەوەبە:**

کە لەسەرچاوەیەک ئاوت خواردەوە، دوایی بە دارو بەردو زبڵ و خاشاک، پڕیی مەکەوە.

هەرگیز دژایەتی پزیشکیک مەکە، کە چارەسەرە بۆ نەخۆشیەکانت.

بێڕێزی بەو مامۆستایە مەکە، کە تۆی لە نەزانی رزگار کردووە.

کەسێک کە چاکەی لەگەڵدا کردی، لە بیری مەکە. یان لانیکەم، بە خراپە وڵامی چاکەکانی مەدەوە.

پەیژەیەک کە پێیدا سەرکەوتی، دواتر مەیشکێنە. چونکە ژیان، هەمیشە سەرکەوتن و دابەزینی تێدایە.!

**بیرکردنەوە:**

بەبێ بیرکردنەوە، هەرشتێک بکرێت، پەشیمانی بەدوادا دێت.

**ئاسوودەیی:**

مرۆڤ کە میهرەبان بێ، تەنانەت ئاژەڵەکانیش هەست بە ئاسوودەیی دەکەن.

**گەشبینبە:**

ئەوەندە گەشبینبە، وابزانە ئەو جیهانە هی تۆیە.

**بیرکردنەوە:**

جوانترین بیرکردنەوە، جوانترین وتە بەرهەم دێنی. جوانترین وتەش، جوانترین نوسین دەڕەنگێنێ.

**راستی:**

هەرکەسێک دڵنیا بوو لەوە، کە متمانەی پێدەکرێ، باشوایە، جگە لە راستی پەنا بۆ هیچ شتێک نەبات.

**ئاسوودەیی:**

ئەگەر دەتەوێت هەمیشە ئاسوودەبی، پەنا بۆ ناڕاستی مەبە.

**ژن:**

ژن، واتا ژیان. ژیانیش، واتا خۆشەویستی و رێزلێنان.

**پێناسەی ژن:**

دوو پیت، کە بوون بە هۆی جوان کردنی ژیان و رازاندنەوەی جیهان، دوو پیت، کە بریتیین لە ناوێکی بەرز و پیرۆز:

ناوێک کە تەنیا پێکهاتەی دوو پیتە، بووە بە سەرچاوەی ژیان. بووە بە سەرچاوەی داستان و رۆمان. بووە بە سەرچاوەی شێعرو بەستەو گۆرانی و پێدا هەڵدان. بووە بە سەرچاوەی دروستبوونی مرۆڤایەتی. بووە بە هۆی رازاندنەوەی ژینگەو ئاوەدانی. بووە بە هۆی تێڕوانین و بەهێز کردنی هزرو بیری،

بیر مەندان و ئەدیبان. بووە بە هۆی دروست بوونی پەیوەندی؛ نەک هەر لە نێوان مرۆڤە رەسەن و ژیان دۆستەکاندا، بەڵکو لە نێوان سەرجەم بوونەوەرەکانی سەر رووی زەویی. بووە بە فێرگەی زانست و بەرەو پێشچوونی کۆمەڵگا. بووە بە هۆی خۆشەویستی راستەقینەو نزیک کردنەوەی مرۆڤەکان لە دەوری یەکتر. بووە بە هۆی پاراستنی راز و نیازەکانی کۆمەڵگاو دابین کردنی هەست و سۆز و خۆشەویستی لە نێوان سەرجەم پێکهاتە جۆراوجۆرەکانی سەر زەویی. ئەو ناوە پیرۆزەش، بریتییە لە وشەی (ژن). کاتێک کە گوێ بیستی ئەو ناوە دەبین، جگە لە جوانی و نرخ و بەهاو هێزو توانا، هیچ شتێکیتر نابینین. هەر کە باس لە ژیان دەکرێت، ژن لە سەر شاشەی دڵ، بە گەورەیی دەردەکەوێت. کە باس لە پەروەردە دەکرێت، دەبینی کە فریشتەیەک لەسەر شێوەی ژن، وەک دایک، وەک خوشک، وەک هاوژین، وەک مامۆستاو نۆژدارو و، وەک هەستێکی ئاسوودە بەخش و هاوشێوەی روح، خۆی دەردەخات و لە ئاسمانی ژیاندا دەردەکەوێت. کاتێک کە باس لە ماڵ و بەیەکەوە ژیان دەکرێت: ئەو وتە باوە دێتە سەر زار و دەوترێت: ژن و ماڵ. واتا هەر ماڵێک کە ژنی تێدا نەبێت، هاوشێوەی کەلاوەیەکە، کە چەندە لەناودا جوان و رازاوە بێت، وەک چۆل و بیابان دەبینرێت. کاتێک کەباس لە سەرکەوتنەکان دەکرێت، یەکسەر ناوی ژن

دێت و دەوترێت: لە پشت هەر پیاوێکی ئازاو بەتواناو لێهاتوو، ژنێکی ئازاو نمونە هەیە. هەموو ئەوانەو چەندان شتی تریش، لە ژن دا بوونیان هەیە. هەر ئەوەشە کە خوای گەورە رێزیی تایبەتی بۆی داناوە.

ژن لە یەک کاتدا، دوو شتی زۆر گەورە لە باوەش دەگرێت: کە یەکیان مرۆڤایەتییە، ئەوەی تریشیان، جیهانە. وێڕای ئەوانەش، بیری هەر لەلای ژیانە. هەر بۆیە بەوە رازاوەتەوە کە جوانترین پێناسەی هەڵگرتووە، کە (ژیانە)٠

جوان بیرکردنەوە:

ئەگەر جوان بیر لە ژیان بکەینەوە، جگە لە جوانیەکان، هیچیتر نابینین.

**خوێندنەوە:**

بەرزترین پلەی سەرکەوتن، خوێندنە. لە ئەویش بەرزتر، خوێندنەوەیە.

**چێژ وەرگرتن لە ژیان:**

ئەگەر دەتەوێت چێژ لە ژیان وەربگری، هەرگیز نە خۆت و نە ژیانیشت، بەراورد مەکە لەگەڵ هیچ کەسیتردا. چونکە خوای گەورە، زۆر شتی بە تۆ بەخشیوە، کە بە ئەوانی نەبەخشیوە.

کەوابوو، هەمیشە خۆشحاڵبەو هەوڵدە گوڵ لەناو دڵتدا بچێنی، نەک دڕک. واتا بەوەی کە هەتەو بەوەیش کە هەی، دڵخۆشبە. چونکە ژیان، بە جیاوازیەکانەوە جوانە.

**جوانی مانگ:**

جوانی مانگ ئەوکاتە دەردەکەوێت، کە ئەستێرەکان دەوری دەدەن.

**جوانی:**

دوو جوانی هەیە لە مرۆڤدا:

- جوانی دەرەوە، (روخسار)
- جوانی ناوەوە، (ناخ)
- جوانی دەرەوە، تەنیا چێژ بە چاوەکان دەبەخشێ.
- بەڵام. جوانی ناوەوە، نەک هەر چاوەکان، بەڵکو دڵ و مێشک و تەنانەت ژیانیش، جوانتر دەکات و ئۆقرەیی و ئاسوودەییش بە ویژدان دەبەخشێ.

**وازهێنان:**

هەرشتێک بوو بەهۆی ناشیرین بوونت، وازی لێبێنە.

**مرۆڤە رەسەنەکان:**

مرۆڤە رەسەنەکان، هاوشێوەی ئەستێرەکانن. لە رووناکیدا بزر دەبن و لە شەوەزەنگیشدا، دەردەکەون.

**بێهیوا مەبە:**

هەرگیز بێهیوا مەبە لە ژیاندا. چونکە بەختەوەری، وەک خۆر وایە. چۆن بزر دەبێ، ئاواش دەردەکەوێتەوە.

**پشت بەخۆ بەستن:**

بۆ هەرشتێک کە دەیکەی، یەکەمجار پشت بەخوا ببەستە. چونکە خاوەن بەڵێنە.

دووەمجار، پشت بەخۆت ببەستە. چونکە هەر خۆت هەست بە ئازارەکانی خۆت دەکەی.

**خۆت جوان کە:**

ئەگەر دەتەوێت جیهان جوان و ئارام بێ، خۆت جوان بکە.

ئەگەر دەوروبەرت هەمووی بوو بە درِک، تۆ لەناویاندا، ببە بە گوڵ.

**عەقڵ و تەمەن:**

یەکێک لە جوانیەکانی مرۆڤ، ئەوەیە کە عەقڵ و تەمەنی پێکەوە گەورە بن. هەرکەسێک لەو جوانیە بێبەش بیت، لە هەموو شتیک بێبەشە.

**خۆڕاهینان:**

- خۆت رابێنە بەوە، کە هەموو کەسێکت لەلا جوان بێت. ئەگەرنا، لە داهاتوودا، لەلای هەموو کەسێک ناشیرین دەبی

**کتێب:**

کتێب، مامۆستایەکە، کە فێری ژیانمان دەکات و جیهانیشمان پیدەناسێنێت.

**زمان:**

زمان، ماریکی ترسناکە. کە ئازاد بکریت، بەزەیی بە خۆشیدا نایەتەوە.! وەک ئاگرە، کە پێشی لێنەگیرێت، تەڕو وشک پێکەوە دەسووتێنێ

**پێنوس:**

پێنوس، پەردەی سپی لەسەر روخساری رەش لادەبات.

**ئەزمون و ژیان:**

ئەزمون و ژیان، رازی هەموانە
لە هەر ماڵێکدا خۆراکی ژیانە
تێکەڵ بە ناخی پیرو گەنجانە
تا نەیخوێنیەوە هیچت پێناڵێ
ئەوکات دەزانی باشترین میوانە

**بزر بوون:**

زۆر جار مرۆڤەکان، هاوشێوەی سێبەری خۆیانن. لە رووناکیدا دەردەکەون و لە تاریکیشدا، بزر دەبن.

**سیاسەت:**

سیاسەت لەدەرگای هەر ماڵێک بدات، ئارامی و ئاسوودەیی، هەست و سۆز، لە پەنجەرەوە رادەکەن بۆ دەرەوە.

**متمانە:**

لە ژیانتدا متمانە بە دوو شت مەکە:
یەکەم: هاوڕێی نەزان، دووەم: ئاژەڵی دڕندە.

**فریو خواردن:**

هەرکاتێک راستیەکانت بۆ دەرکەوت، فریوی وتارەکان مەخۆ.

**بەرزبوونەوە:**

مرۆڤ کاتێک پێویستە دڵی بە بەرزبوونەوە خۆشبێت، کە مێشکی، پێشتر لە خۆی، بەرز بووبێتەوە.

**پلەو پایە:**

بەدەستهێنانی پلەو پایە، لە پێناو گەیشتن بە ئارەزوەکان، جگە لە بچووک بوونەوە، هیچی دیکە نییە.

**دەرکەوتنەوە:**

پێت وا نەبیت تۆش وەکو خور، دوای ئاوابوون دەر دەکەویتەوەو هەمان ڕوناکیت پێدەریتەوە!

**نەخێر:**

مرۆڤ، تا ئەوکاتەی هاوشێوەی خۆرە،کە جوانبونی خۆی دەپاریزت..

**لە هەوڵدان مەوەستە:**

یەکەم جار هەوڵدە خۆت ڕازی بکەی، ویژدانت ڕازی بکەی هەوڵدە پەیامەکانی مروڤ دوستی بگەیەنی. کە هەر سەرکەوتوو نەبووی، گوێ لە شارەزایانی بواری پەروەردە بگرە و پەیامەکانی ئەوانیش بگەیەنە بەو کۆمەڵگایە، کە خۆت لە ناویدا گەورە و پەروەردە بوویی.

**بەردەوام مبە:**

با هەموان بزانن کە تو لە ڕوداوە سەخت و دژوارەکانی ژیان بەرزو بەتوانا تریی. ژیان ئەوە نییەکە بوت دیاریی دەکەن.

بەڵکو بەرنامەی ڕاستە قینەی ژیان، ئەوەیە، کە خۆت بڕیاری لەسەر دەدەیت و دڵ و میشک ویژدانت ڕازی دەکەی. کەوابوو، ئەم ڕاستیە لەبیر مەکە کە خوت بی. هەروەها مەبە بەکسیک، کە ویستی کەسێکی ترە.

**ڕابردوو:**

کە هەر باس لە ڕابردوو بکەین، ناتوانین بیر لە ئیستا بکەینەوە. نەدەشتوانین پلان و بەرنامەی ژیانمان هەبێت، بۆ داهاتو.

**جیهان بینی:**

هەر کەسێک بە پێی تێڕوانین و لێکدانەوەی خۆی، جیهان دەبینت. هەمیشە لەپێناو شتێکدا کە باوەڕت پێی هەیە، بوەستە. تەنانەت ئەگەر بەتەنیاش بمێنیتەوە.

**ڕوو پۆش:**

ئەو کەسانەی کە ناخیان بەبی سانسۆر دەردەخەن. لاوازو سادەنین. بەڵکو ئەوەندە بە هێزن کە پێویستیان بە ڕوو پۆش نییە.

**کۆتایی ژیان:**

نەهەبوونی هەمو کەسێک هۆی جوان بونی ژیانە، نەدەرچونی هەموو کەسێکیش، کۆتاییی ژیانە.

**سەنگین:**

کاتێک لەگەڵ کەسانی سەنگین دا هەڵسوکەوت دەکەی، هەست بەئاسودەیی دەکەی. چونکە سەنگینی خویان دەزانن و هەرگیز لەسەنگ وقورسایی هیچ کەسیک کەم ناکەنەوە.

**خەم:**

لەناو بورکانی خەمدا مەژی. چونکە وەک ئاگر بەتینەو نەک هەر تۆ، بەڵکو بەزەیی بە هیچ کەسێکدا نایەتەوە! ئەوەندەی کە خوشی هەیە لە دوونیادا، ئەوەندە ناخوشی هەبوایە، کەس بەرگەی نە دەگرت و تەمەن زۆر کورت دەبوو لەوەی کە ئیستا هەیە. کەوابوو، بو ئەوەندە سکاڵا لەسەر ژیان توما دەکەیت و بەردەوام بێزاریی خۆت دەر دەبڕی!؟

**جێگر تنەوە:**

جێگرتنەوە هەرگیز بوونی نیە. تەنانەت لە هاوڕێیتیشدا.

**هاوڕێیەتی:**

نەهەموو کەسیک دەبیت بە هاوڕێ، نەهەموو هاوڕێیەکیش لە بیر دەکرێ.

**رازی شاراوە.**

مروڤ، ئەو بونەوەرەیە، کە جگە لە خودا و لەخۆی، هیچ کەسێک لەڕازە شاراواکانی تێناگات.

**سوودی گشتی:**

هەر شتێک کە هەبی، کەمبێ یان زۆربێ، گەر بۆ سوودیی گشتی نەبێ، یاخوا هەر نەبێ.

**بینای تێکرووخاو:**

تابینا تیکرو خاوەکەی هەستی نەتەوەیی بوونمان لەناو ناخ و مێشکی شێواوماندا، نۆژەن نەکەینەوە، نابێت هەرگیز، بە ئومێدی ئاسۆیەکی روون بین بو نەتەوەکەمان.

**دژ بە خۆ بوون، نەزانینە:**

هەرتاکیک یان هەر لایەنێک لەهەر نەتەوەیەکدا، ڕاهێنراو کەۆێنجرا بەوەی کە دووژمن لەدژی نەتەوەکەی خۆی بیوەستێنێتەوەو هەوڵی لەناو بردنی بدات، لەنەزانیندا ڕۆچوەتەخوارەوەو بو ئەوە نابیت وەک مرۆڤێکی عاقڵ سەیر بکریت.

**نژاد پەرست:**

نژاد پەرست مەبە، بەڵام..... خۆشت لە دوژمن بە کەمتر مەزانە.

**خوێندنەوە:**

زۆر بخوێنەوە، تا زۆر فێر بی، زۆر بیر بکەوە، تاکەم هەڵە بکەی. زۆر پەلە مەکە، تا زوو پەشیمان نەبیەوە.

**سیاسەت:**

سیاسەت بەبێ بیرکردنەوە، جگە لە خو فریودان و خوگێل کردن، هیچ سودێکی دیکەی نییە.

**خەم لەدوو شت مەخۆ:**

یەکەم: هەر شتیک لە دەستت چوو، هەرگیز بیری لێمەکەوە.

دووەم: هەرشتێک لە توانای کەسدا نەبوو، چاوەڕێی مەکە.

**هەڵبژاردن و لەدەستدان:**

بۆ هەست کردن بە گرنگی پێنەدانت، پێویستە ئەو خاڵانەی خواروە لەبەرچا بگریت:

یەکەم: کە دیاریەکت بەخشی پێی نەزانرا.

دووەم: کە تەلەفۆنت بو کەسێک کرد وەڵامی نەدرایەوە،

**دواتریش هەر هیچ:**

سێیەم: کە پەیامێکت نووسی و وەڵامی نەدرایەوە، لە هەمو ئەو کاتانەدا، پئویستە چاوێک بە هاوڕێیەتیدا بگێردرێتەوە.

**مرۆڤ و خوشەویستی:**

خۆشەویستی و خو، لەگەڵ مرۆڤدا لەدایک دەبن. هیچ ساختە کاریان تێدا ناکرێ.

خۆزگە لەناو ئەو قەفەسەی سینگمدا، دڵ بـــونی نەبوایە. هەرچی لەناو ئەو کیسە خوێنەدایە بێ بنەماو بی مانایە.

**فێربوونی وەفا:**

تاکە شتێک کە پێویستە مرۆڤ لە سەگ فێر بێت، وەفایە. ئەگەرنا، چۆکدادانی ئەو لەبەرامبەر لەتێک ناندا، بەجۆرێک نرخی ئەویی کەم کردوتەوە، کە بوەتە هۆی ناوزڕان و بەداخەوە، ناشیرینی بوونی.

**بەگومانەوە ژیان:**

ئەوانەی کە پێیان وایە، هەموو کەسێک لەدژیانە، هەمیشە خەمبارو لاوازن! هەربۆیە ناتوانن بەئاسودەیی بژین! چونکە لەهەموو کەس بە گومانن!

**دوو راستی هەیە کە نابێت لە بیر بکرێن:**

کە بێگومان ئەو دوو راستیانە، تایبەت نین بە کەسێکی دیاریکراو. بەڵکو تایبەتن بە هەمووکەسێک. ئەوانە سروشتی ژیانن و بەشێکن لە ژیانی رۆژانەی هەمووکەسێک

یەکەم: پرسیار کردن و وڵامدانەوە، کە هەردووکیان دەبنەهۆی وشیار کردنەوەی دڵ و مێشک.

لەوەش گرنگتر ئەوەیە، کاتێک کە پرسیار لە کەسێک دەکرێت، پێویستە زۆر بە روونی و بە دڵێکی راوانەوە، وڵام بداتەوە. چونکە ئەوەی کە پرسیار دەکات، یان بێئاگایە لەو شتەی کە پرسیاری لەبارەوە دەکات، یان کەسێکی وریایەو زانیاری زۆرە. بۆیە دەیهەوێت زیاتر بچێتە ناو قووڵایی وردەکاریەکانی ژیان.

کەوابوو، هەم پرسیار کردن، هەمیش وڵامدانەوە، دەبێتە هۆی وشیار بوونەوەی زیاتریی هەردوولا.

دووەم: قەرز کردن و قەرزدانەوە. کە بێگومان ئەویش دەبێتە هۆی ئاوەدانکردنەوەی دوو ماڵ.

چونکە کاتێک کە پارە بە قەرز دەدرێت بە کەسێک، بەرامبەر، زۆر دڵخۆش دەبێت. کاتێکیش پارەکە لە کاتی خۆیدا دەگەڕێتەوە، بەرامبەرەکەی تریش، بە هەمانشێوە، دڵخۆشدەبێت.

کۆتایی بەرگی پێنجەم

٢٠٢٢/٨/١١